

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Кононенка Кирила Олексійовича
«Психологічні особливості смислової кризи особистості та її подолання»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 053 Психологія
у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дисертаційного дослідження Кононенка К. О. зумовлена тим, що сучасне суспільство характеризується динамічними змінами, що часто супроводжуються зростанням невизначеності, втратою традиційних орієнтирів та відчуттям беззмістовності у житті окремої особистості. Ці фактори можуть спричиняти виникнення смислової кризи, яка є одним із найскладніших психологічних станів, що загрожує цілісності особистості та її адаптаційним можливостям. В умовах сучасних суспільних викликів, коли індивіди стикаються зі значними стресовими факторами, що впливають на їхнє психологічне благополуччя, проблема смислової кризи набуває особливої гостроти. Недостатня розробленість дослідження проблеми подолання таких кризових станів у вітчизняній та світовій психологічній науці підкреслює необхідність їх глибокого вивчення. Особливо актуальним є виявлення психологічних особливостей смислової кризи та розробка дієвих методів психологічного впливу, що дозволить надати особистості інструменти для відновлення життєвої рівноваги та сприяти її особистісному зростанню навіть у складних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Кононенка К. О. забезпечена адекватною і оптимальною дослідницькою методологією, характеризується логічною та послідовною структурою, що забезпечує цілісність викладення матеріалу. Автор ґрунтовно проаналізував теоретичні засади смислової кризи в контексті різних психологічних концепцій, охопивши як класичні, так і сучасні підходи до розуміння сенсу життя та особливостей його втрати. Емпірична частина дослідження побудована на адекватному методологічному інструментарії, включаючи стандартизовані психодіагностичні методики, що дозволило отримати валідні та надійні результати. Вибірка дослідження є репрезентативною, а її обсяг – достатнім для статистичної обробки та узагальнення висновків. Отримані емпіричні дані пройшли ретельний статистичний аналіз, що підтверджує достовірність виявлених взаємозв'язків та відмінностей. Висновки дисертації є чіткими, обґрунтованими отриманими результатами та відповідають поставленим

завданням. Рекомендації, сформульовані на основі проведеного дослідження, є конкретними та мають потенціал для практичного застосування..

Теоретична і практична значущість результатів дослідження.

Теоретичне значення проведеного дослідження полягає у систематизації та інтеграції знань про смислову кризу особистості в рамках сучасної психології. Результати дослідження доповнюють існуючі теоретичні моделі смислотворення та екзистенційної психології, надаючи нові емпіричні дані щодо детермінант і проявів смислової кризи. Розроблена автором концептуальна модель смислової кризи може слугувати основою для подальших наукових досліджень у цій галузі, сприяючи глибшому розумінню механізмів формування та подолання кризових станів особистості. Висновки дисертації можуть бути інтегровані у навчальні курси з психології особистості, екзистенційної психології, кризової психології для студентів та аспірантів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження є вагомою. Отримані результати дослідження є значимими завдяки наступним аспектам: вперше визначено та емпірично обґрунтовано комплекс психологічних особливостей смислової кризи особистості, що охоплює не лише екзистенційні аспекти, а й специфіку копінг-стратегій та життєстійкості в умовах кризи сенсу життя. Розширено та поглиблено уявлення про динаміку смислової кризи, виокремлюючи її фази та прояви на різних рівнях функціонування особистості, що дозволяє більш точно ідентифікувати стадії розвитку кризи та розробляти диференційовані підходи до її подолання. Виявлено значущі кореляційні зв'язки між вираженістю смислової кризи та певними особистісними рисами (наприклад, рівнем тривожності, фрустрації, адаптаційних можливостей), що уточнює психологічний профіль особистості, схильної до смислової кризи. Обґрунтовано та емпірично доведено ефективність розробленої програми психологічного супроводу для подолання смислової кризи, доводячи її практичну цінність. Уточнено роль та значення життєстійкості, самоактуалізації та усвідомленості як особистісних ресурсів у процесі подолання смислової кризи, що дозволяє розглядати їх як ключові мішені для психокорекційного впливу.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження Кононенка К. О. оприлюднені належним чином. Загалом опубліковано 8 публікацій, серед них 3 одноосібні статті у наукових фахових виданнях ДАК МОН України. Додатково автором підготовлені 5 тез на науково-практичних конференціях, що відповідає усім вимогам до апробації результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому. Дисертація є структурованою та складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів

та списку використаних джерел (загалом це 241 джерело, з них 115 джерел іноземними мовами). Слід відзначити, що дисертаційне дослідження Кононенка К. О. впроваджене у багатьох курсах («Психодіагностика», «Диференціальна психологія», «Клінічна психологія», «Експериментальна психологія», «Психологія стресу, копінг-поведінки та здоров'я особистості», «Методологія та організація наукових досліджень») Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та у професійній діяльності різних центрів роботи із досліджуванним контингентом. Загальна оцінка роботи визначає її чіткість та цілісність, починаючи з етапу створення дизайну дослідження до реалізації, відбору та обґрунтування теоретичних та емпіричних методів дослідження і формулювання висновків.

Вступ та усі розділи роботи відповідають усім вимогам, у вступі визначено об'єкт і предмет дослідження, мету та завдання, обґрунтовано теоретико-методологічні основи та наукову новизну дослідження, значення результатів та їх впровадження у практичну діяльність як науковців, так й викладачів та практикуючих психологів.

Поставлені завдання роботи реалізовано належним чином. Проаналізовано та оцінено сучасний стан досліджень смислової кризи особистості в психології. Окрім цього, визначено методологічні принципи вивчення копінг-поведінки як системних чинників діяльності особистості та обґрунтовано модель смислової кризи особистості та її подолання. Важливим, з нашої точки зору є обґрунтування психодіагностичного інструментарію для емпіричної верифікації розробленої моделі дослідження. Було проаналізовано вплив таких чинників, як: екзистенційна тривога, життестійкість особистості, ціннісно-смилові орієнтації, структура особистості, соціально-демографічні показники.

У першому розділі визначено, що смислова криза особистості має вирішальне значення для її цілісного функціонування та психологічного благополуччя. Зважаючи на унікальність та складність переживання втрати сенсу, важливо акцентувати увагу на розробці психокорекційних програм та тренінгів для підтримки особистості, які допоможуть їй ефективно долати виклики та відновлювати життєві орієнтири, що додатково виникають у процесі життєдіяльності.

У другому розділі були визначені методологічні принципи дослідження психологічних особливостей смислової кризи як складової життєвого досвіду особистості. Також була розроблена системна модель, що описує її детермінацію та реалізацію, та обґрунтований психодіагностичний інструментарій для її емпіричної верифікації. Системна модель емпіричного дослідження психологічних особливостей смислової кризи особистості була визначена як модель детермінації та реалізації смислової кризи та включає в

себе чітко визначені автором дисертаційної роботи підсистеми.

У третьому розділі виконано аналіз впливу соціально-психологічних чинників на прояви смислової кризи особистості. Також визначено особистісні особливості подолання смислової кризи та проведено емпіричну верифікацію теоретичної моделі за допомогою сучасних статистичних методів – структурного моделювання.

Дисертаційна робота Кононенка К. О. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Відмічаючи достатньо високий науковий рівень роботи, можна виокремити деякі побажання та зауваження:

1. Хотілося б більш детального висвітлення специфіки смислової кризи у різних вікових групах, особливо у молоді, яка часто стикається з екзистенційними викликами у сучасному світі. Хоча дослідження фокусується на загальних аспектах, розширення вікових меж або окремий аналіз молодіжної вибірки міг би посилити практичне значення роботи.
2. Незважаючи на ґрунтовний аналіз теоретичних підходів, було б доцільно розглянути ширше контекст культурних та соціальних впливів на формування та подолання смислової кризи, особливо в умовах українського суспільства.
3. У розділі, присвяченому емпіричному дослідженню, було б корисно додати більш розгорнутий аналіз якісних даних, наприклад, фрагментів інтерв'ю чи самозвітів учасників, що дозволило б глибше розкрити суб'єктивний досвід переживання смислової кризи.
4. Було б доцільно поглибити дослідження диференціальної діагностики смислової кризи від супутніх психічних станів, зокрема клінічних проявів депресії та тривожних розладів, які часто взаємопереплітаються з екзистенційними викликами особистості.

Слід зазначити, що висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Кононенка К. О., адже проведена здобувачем робота являє собою вагомий науковий внесок із високою теоретичною та практичною цінністю.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Отже, дисертаційна робота Кононенка Кирила Олексійовича «Психологічні особливості смислової кризи особистості та її подолання» є цілісною, структурованою, належним чином оформленою, актуальною, має теоретичну та практичну наукову новизну та повністю відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти

ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341 Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор – Кононенко К. О. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент:

**в. о. декана факультету психології,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри експериментальної
та прикладної психології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України,
член-кореспондент НАПН України**

І. В. Данилюк

